

## پر پرواز

درس

۳

### قبل از مطالعه

این درس دارای ده آیه است که چهار آیه، متن عربی به همراه فارسی و شش آیه فقط دارای متن فارسی است (بنج آیه در بخش «تدری» ذکر شده است). هم‌چنین این درس دو حدیث فارسی از امام علی دارد. در این درس باید سرمایه‌های انسان (عوامل رشد) و آیات و روایات مربوط به آن را خوب بدانیم؛ هم‌چنین موانع رسیدن به هدف یعنی نفس امّاره و شیطان و آیات و روایات مربوط به آن را خوب بررسی کنیم تا در نهایت بتوانیم به سوالات زیر پاسخ دهیم:

- ۱- سرمایه‌ها و عوامل رشد انسان شامل چه چیزهایی می‌شود و با چه آیات و روایاتی ارتباط دارد؟
- ۲- موانع رسیدن به هدف یا موانع رشد چه مواردی هستند و آیات و روایات مربوط به آن کدام است؟
- ۳- راههای فربیش شیطان که در آیات قرآن آمده است، کدام است؟

### مقدمه

جامع‌ترین و اصلی‌ترین هدف زندگی انسان، نزدیکی و تقرب به خدا است.

رشد و کمال انسان و در نتیجه رستگاری او فقط با گام برداشتن به سوی این هدف میسر می‌شود. اولین گام برای حرکت انسان در این مسیر، شناخت انسان است؛ یعنی شناخت سرمایه‌ها، توانایی‌ها و استعدادهای او و چگونگی به کارگیری این سرمایه‌ها و هم‌چنین شناخت موانع حرکت انسان در مسیر تقرب به خداوند و نحوه مقابله یا دوری از این موانع.

به همین دلیل است که خودشناسی سودمندترین دانش‌ها شمرده شده است.

### سؤال

به راستی خداوند متعال چه جایگاهی برای انسان در نظام هستی قائل است؟

برای گام برداشتن انسان در مسیر تقرب به خدا، چه توانایی‌هایی در وجود او قرار داده است؟

و سرانجام این‌که مهم‌ترین موانع تقرب به خدا و رسیدن انسان به کمالات و زیبایی‌ها چه چیزهایی است؟

### سرمایه‌های انسان

خداوند آن‌چه در آسمان‌ها و زمین است، برای انسان آفریده و توانایی بهره‌مندی از آن‌ها را در وجود او قرار داده است. این‌ها نشان می‌دهد خداوند متعال انسان را گرامی داشته و برای انسان در نظام هستی جایگاه ویژه‌ای قائل شده است.

خداوند متعال برای این‌که انسان بتواند در مسیر رشد و کمال خود حرکت کند و به هدف خلقت یعنی تقرب به خدا دست یابد، سرمایه‌هایی در اختیارش قرار داده است. برخی از این سرمایه‌ها عبارت‌اند از:

۱- قدرت تفکر و تعقل

۲- قدرت اختیار و انتخاب

۳- سرشت خدا آشنا (فطرت)

۴- شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن و شناخت بدی و زشتی و بیزاری از آن

۵- نفس لؤامه (سرزنشگر)

۶- هدایت الهی توسط پیامبران و پیشوایان

### ۱- قدرت تفکر و تعقل

پرورده‌گار، به ما نیرویی عنایت کرده تا با آن بیندیشیم و مسیر درست زندگی را از راههای غلط تشخیص دهیم، حقایق را دریابیم و از جهل و نادانی دور شویم.

## تدبر

با توجه به ترجمه آیات زیر بگویید هر آیه به کدام یک از آثار بهره‌گیری انسان از عقل اشاره دارد؟

۱- آن‌ها هنگامی که مردم را به نماز فرا می‌خوانید، آن را به مسخره و بازی می‌گیرند؛ این به خاطر آن است که آن‌ها گروهی هستند که تعقل نمی‌کنند.<sup>۱</sup>  
«مائدہ، ۵۸»

## بیام آیات

۱ شیوه عاقلان، برخورد منطقی است ولی بی‌خردان، اهل استهzae هستند.

۲ این آیه درباره جمعی از یهودیان و بعضی از مسیحیان است که وقتی صدای مؤذن را می‌شنیدند، آنان را مسخره و استهzae می‌کردند.

۳- و می‌گویند: اگر ما گوش شنوا داشتیم یا تعقل می‌کردیم، در میان دوزخیان نبودیم.<sup>۲</sup>  
«مُلک، ۱۰»

## بیام آیات

۱ عدم تفکر علت دوزخی شدن است = دوزخی شدن معلول عدم تفکر است.

۲ داشتن روحیه حق‌پذیری یکی از راههای پیشروی در مسیر بندگی است.

۳ این آیه از زبان کسانی است که به ندای هوس پاسخ داده‌اند و حسرت‌زده و پشیمان هستند.

۴ دوزخیان عامل دوزخی شدن خود را نشنیدن و تبعیت نکردن از عقل معرفی می‌کنند.

۵ جدایی از صفت دوزخیان در گرو برخورداری از تعقل و شنیدن است.

## جواب

۱- عدم تفکر علت دوری از حقیقت نماز است. آیه اول

۲- بهره‌گیری از تفکر علت رهایی از دوزخ و عذاب الهی است. (تشخیص خوب و بد) آیه دوم

## ۲- قدرت اختیار و انتخاب

﴿خداوند ما را صاحب اراده و اختیار آفرید و مسئول سرنوشت خویش قرار داد. سپس راه رستگاری و راه شقاوت را به ما نشان داد تا با استفاده از سرمایه عقل راه رستگاری را برگزینیم و از شقاوت دوری کنیم.﴾

۰۰ آیه	۰۰ ترجمه	۰۰ کلید واژه‌های آیه
إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَ إِمَّا كَفُورًا ﴿سوره انسان، آیه ۳﴾	ما راه را او نشان دادیم یا سپاسگزار خواهد بود و یا ناسپاس	هَدَيْنَا: راه را به او نشان دادیم (هدایت تشریعی) السَّبِيل: راه (راه حق و باطل - راه سعادت و شقاوت)

## بیام آیات

۱ قدرت اختیار و انتخاب، از سرمایه‌ها و عوامل رشد انسان است.

۲ خداوند، راه حق و باطل (سعادت و شقاوت) را به انسان نشان می‌دهد.

۳ اختیار و فلسفه نبوت (هدایت تشریعی)<sup>۳</sup>

۴ هر کس مسئول سرنوشت خویش است.

۵ انسان عاقب کارهای خود را بر عهده می‌گیرد.

## ۳- سرشت خدا آشنا (فطرت)

﴿خدا سرشت ما را با خود آشنا کرد و گرایش به خود را در وجود ما قرار داد. از این رو هر کس در خود می‌نگرد و یا به تماشی جهان می‌نشینند، خدا را می‌باید و محبتش را در دل احساس می‌کند.﴾

امیر مؤمنان علی ﷺ می‌فرماید:

«هیچ چیزی را مشاهده نکردم، مگر این‌که خدا را قبل از آن، بعد از آن و با آن دیدم.»

۱. و اذا ناديتهم الى الصلاة اتخدوها هزوا و لعبا ذلك يأتمهم قوم لا يعقلون

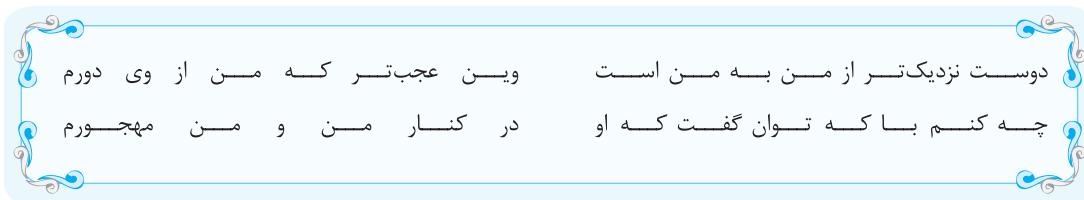
۲. و قالوا لو كُنَّا نَسْمَعُ او نَعْقَلُ ما كُنَّا فِي اصحاب السعير

۳. هدایت تشریعی: هدایت از طریق پیامبران است که انسان می‌تواند با انتخاب و اختیار خود آن را بپذیرد.

## پیام حديث

- ۱ سرشت خدا آشنا = فطرت = از عوامل رشد و سرمایه‌های انسان
- ۲ هر کس در خود می‌نگرد و یا به تماشای جهان می‌نشیند خدا را می‌باید و محبتش را در دل احساس می‌کند.
- ۳ ارتباط معنایی با شعر «دوست نزدیکتر از من به من است ...»

گاهی غفلت‌ها سبب دوری ما از او و فراموشی یاد او می‌شود، ولی باز که به خود باز می‌گردیم، او را در کنار خود می‌باییم و می‌گوییم:



۲۰

## پیام شعر

- ۱ قرب وجودی خداوند به انسان
- ۲ سرشت خدا آشنا (فطرت)؛ از عوامل رشد و سرمایه‌های انسان
- ۳ ارتباط مفهومی با حدیث «هیچ‌چیزی را مشاهده نکردم ...»

## ۴- شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن و شناخت بدی و زشتی و بیزاری از آن

خدای متعال شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن و شناخت بدی و زشتی و بیزاری از آن را در وجود ما قرار داد، تا به خیر و نیکی رو آوریم و از گناه و رشتی بپرهیزیم. از این‌روست که همهٔ ما فضایلی چون صداقت، عزّت نفس و عدالت را دوست داریم و از دوروبی، حقارت نفس، ریا و ظلم بیزاریم.

۰۰ آیه	۰۰ ترجمه	۰۰ کلید واژه‌های آیه
وَ نَفْسٌ وَّ مَا سَوَّاهَا فَالْهُمَّ هُنَّا فُجُورٌ هُنَّا وَ تَقْوَاهُ ﴿۸﴾ سوره شمس، آیات ۷ و ۸	سوگند به نفس و آن‌که سامانش بخشید، آن‌گاه بدکاری‌ها و تقواش را به او الهام کرد. ﴿۸﴾ سوره شمس، آیات ۷ و ۸	و: واو قسم (که اهمیت را می‌رساند). قسم به نفس و آن‌که سامانش بخشید. /نفس: نفس ملهمه: اللَّهُمَّ (اللهام‌کننده خوبی و بدی به انسان) سُوْقِي: سامان بخشید (مرتب ساخت) فُجُور: بدی‌ها / تقوی: تقوی (خیر و خوبی)

## پیام آیات

- ۱ خداوند بدی‌ها (بدکاری‌ها) و خوبی‌ها را به انسان الهام کرده است. (اللَّهُمَّ: نفس ملهمه)
- ۲ انسان رشتی، زیبایی، بدی و خوبی را درک می‌کند.
- ۳ شناخت و گرایش به خیر و نیکی از سرمایه‌های انسان (عوامل رشد) است.
- ۴ قسم خداوند به نفس، اشاره به اهمیت آن دارد.
- ۵ این آیه به قوهٔ انتخاب بهترین راه، از میان بدکاری و تقوا اشاره دارد. (کنکو ۹۷)

## ۵- نفس لَوَامِه (سرزنشگر)

گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها سبب می‌شود (علت) که در مقابل گناه و زشتی واکنش (عکس‌العمل) نشان دهد و آن‌گاه که به گناه آلوده شد، خود را سرزنش و ملامت کند و در اندیشهٔ جبران آن برآید. قرآن کریم، عامل درونی این حالت را نفس لَوَامِه یعنی نفس سرزنشگر، نامیده و به آن سوگند خورده است.

۰۰ آیه	۰۰ ترجمه	۰۰ کلید واژه‌های آیه
وَ لَا أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ الْلَّوَامِةِ ﴿۲﴾ سوره قیامت، آیه ۲	و سوگند به نفس ملامت‌کننده	لا اُقسِمُ: قسم نمی‌خورم، نوعی تأکید را می‌رسانم. النَّفْسُ الْلَّوَامِةُ: نفس سرزنشگر = نفس ملامتگر (وجودان اخلاقی)

## پیام آین

- ۱ قسم به نفس لَوَّامَهُ، اهمیت آن را می‌رساند.
- ۲ نفس لَوَّامَهُ، همان نفس ملامتگر یا وجدان اخلاقی است.
- ۳ خداوند در درون انسان، دادگاهی به نام نفس لَوَّامَهُ قرار داده است.
- ۴ نفس لَوَّامَهُ، مرتبه‌ای عالی از نفس انسان است که انسان را از گناه باز می‌دارد.
- ۵ این نفس پس از ارتکاب گناه، انسان را سرزنش می‌کند.

۲۱

### ۶- هدایت الهی توسط پیامبران و پیشوایان

- ﴿ خداوند، پیامبران و پیشوایان پاک و دلسوزی را همراه با کتاب راهنمای برای ما فرستاد تا:
- راه سعادت را به ما نشان دهدن.
- در پیمودن راه حق به ما کمک کنند.

## سرمایه و هدف

- ﴿ هدف و مسیر حرکت هر کس با توانایی‌ها و سرمایه‌هایش هماهنگی دارد.
- ﴿ اگر کسی سرمایه‌ای اندک داشته باشد به کاری کوچک روی می‌آورد.
- ﴿ هر چه سرمایه‌این شخص بیشتر شود، هدف‌های بزرگ‌تری را می‌تواند مدنظر قرار دهد و به کارهای ارزشمندتری روی آورد.
- ﴿ انسان سرمایه‌های عظیم و ارزشمندی همچون عقل، وجود و راهنمایان الهی و ... دارد، سرمایه‌هایی که حیوانات و گیاهان آن را برخوردار نیستند.
- ﴿ از آنجاکه ما بیش از حیوانات سرمایه و استعداد داریم، قطعاً هدف و مسیر ما نیز باید متفاوت از آن‌ها باشد. پس چگونه می‌توانیم به کاری که در حد و اندازه حیوانات است، قانع شویم و در همان سطح بمانیم، هدف ما باید به وسعت سرمایه‌هایمان باشد.
- ﴿ اگر هدف از خلقت ما خوردن، خوابیدن و شهوت‌رانی در این دنیای چند روزه بود، آیا به سرمایه‌هایی همچون عقل و وجود و پیامبران نیاز داشتیم؟! عقلی که با دوراندیشی، ما را از خوشی‌های زودگذر منع می‌کند و وجودی که با محکمه‌اش، ما را از راحت‌طلبی باز می‌دارد. اگر بنا بر خوردن و خوابیدن باشد، حیوانات از ما خوش‌تر زندگی می‌کنند! چون نه عقل دارند که مانع آنان باشد و نه وجودی که گاه و بیگانه آنان را سرزنش کند.

## موانع رسیدن به هدف

- ۱- نفس امّاره (عامل درونی)
- ۲- شیطان (عامل بیرونی)

## ۱- نفس امّاره

- خداوند به ما یادآوری می‌کند که عامل درونی، انسان‌ها را برای رسیدن به لذت‌های زودگذر دنیاگی، به گناه دعوت می‌کند و از پیروی از عقل و وجود را باز می‌دارد. میل سرکشی که در درون انسان طغیان می‌کند و او را به گناه فرا می‌خواند، نفس امّاره یعنی فرمان‌دهنده به بدی‌ها نامیده می‌شود. این عامل درونی همان نفس امّاره است که حضرت علی علیه السلام درباره‌اش فرموده است: «دشمن‌ترین دشمن تو، همان نفسی است که در درون توست.»

## ۲- شیطان

- خداوند از عاملی بیرونی خبر می‌دهد که خود را برتر از آدمیان می‌پنداشد و سوگند یاد کرده است که فرزندان آدم را فریب دهد و از رسیدن به بهشت بازدارد.
- کار شیطان و راه نفوذ او: ۱- وسوسه کردن - ۲- فریب دادن، این موارد تنها راه نفوذ شیطان در انسان است.
- ﴿ این خود ما هستیم که به او اجازه وسوسه می‌دهیم و یا راه فریب را بر او می‌بندیم. (وجود اختیار در انسان)
- ﴿ همین دشمن (شیطان)، در روز قیامت که فرصتی برای توبه باقی نمانده است به اهل جهّنّم می‌گوید: «خداؤند به شما وعدّه حق داد، اما من به شما وعده‌ای دادم و خلاف آن عمل کردم. البته من بر شما تسلّطی نداشتم، فقط شما را به گناه دعوت کردم. این خودتان بودید که دعوت مرا پذیرفتید. امروز، خود را سرزنش کنید نه مرا، نه من می‌توانم به شما کمکی کنم و نه شما می‌توانید مرا نجات دهید.» (وجود اختیار در انسان)

با توجه به ترجمة آیات زیر بگویید شیطان از چه راههایی انسان را فریب می‌دهد؟

- ۱- شیطان می‌خواهد به وسیله شراب و قمار، در میان شما دشمنی و کینه ایجاد کند و شما را از یاد خدا و نماز باز دارد.<sup>۱</sup>  
 «مائدہ، ۹۱»
- ایجاد دشمنی و کینه میان مردم از طریق شراب و قمار غافل کردن از یاد خدا و نماز

### پیام آیات

- ۱ برجسته‌ترین اثر شراب و قمار بازداشت انسان از یاد خدا و نماز است.
- ۲ هر کس که عامل کینه و عداوت در میان مردم شود، مانند شیطان است.
- ۳ تحریکات شیطان دائمی است. (یَرِيدُ الشَّيْطَانُ ...)

۴ قمار و شراب ابزار کار شیطان برای ایجاد کینه و دشمنی است.

- ۵ و شیطان، هر کاری را که [گناهکاران] می‌کردد، در نظرشان زینت داد.<sup>۲</sup>  
 «انعام، ۴۳»
- ۶ زیبا نشان دادن گناه

### پیام آیات

- ۱ انسان فطرتاً زیبایی را دوست دارد، تا آن‌جا که شیطان نیز از همین راه، او را می‌فریبد.
- ۲ ریشهٔ غرور، فریفته شدن به زینت‌های شیطانی است.

- ۳- کسانی که بعد از روشن شدن هدایت برای آن‌ها، پشت به حق کردند، شیطان اعمال زشت‌شان را در نظرشان زینت داده و آنان را با آرزوهای طولانی فریفته است.<sup>۳</sup>  
 «محمد، ۲۵»

۴ سرگرم کردن انسان به آرزوهای سراب‌گونه و طولانی دنیایی

### پیام آیات

- ۱ شیطان راه انحراف را برای انسان آسان جلوه می‌دهد.
- ۲ توجه به وسوسه‌های شیطانی از آفات ایمان به خداست و سرانجام آن ارتداد و بد عاقبت شدن است.
- ۳ زیبا جلوه دادن بدی‌ها و آرزوهای طولانی، ابزار کار شیطان است.

### اندیشه و تحقیق

۱- آیا وجود شیطان، مانع اختیار و اراده ما در تصمیم‌گیری‌ها می‌شود؟

خیر، شیطان جز وسوسه کردن، نمی‌تواند کاری انجام دهد و این خود ما هستیم که به او اجازه وسوسه می‌دهیم یا راه فریب را بر او می‌بندیم؛ یعنی انسان مسئول کارهای خویش است.

۲- چه رابطه‌ای میان «توانایی‌ها و سرمایه‌ها» و «هدف» وجود دارد؟

هدف و مسیر حرکت هر کس با توانایی‌ها و سرمایه‌هایش همانگی دارد. اگر کسی سرمایه‌ای اندک داشت، به کاری کوچک روی می‌آورد ولی هر چه بر این سرمایه افزون گردد، هدف‌های بزرگ‌تری را می‌تواند مدنظر قرار دهد و به کارهای ارزشمندتری روآورد.

۳- خداوند، شیطان را از درگاه خود راند و برای همیشه او را طرد کرد، چون فرمان خدا را برای سجده بر انسان اطاعت نکرد. حال، دیدگاه و احساس خود را نسبت به انسان‌هایی که حاضر نیستند در برابر خدا سجده کنند و بندگی شیطان را می‌پذیرند، بیان کنید.

نپذیرفتن فرمان خدایی که دشمن انسان؛ یعنی شیطان را به انسان از درگاه خویش راند و پذیرش فرمان شیطان رانده شده، توسط انسان، نشان از بی‌وفایی انسان‌ها به خدا و مایه تعجب و شگفتی است.

### پیشتریدایم

#### رابطه علی و معلول

گام برداشتن به سوی هدف (علت) باعث رستگاری و رشد و کمال انسان می‌شود. (معلول)

دوست داشتن فضایلی چون صدافت، عزّت نفس و عدالت (معلول) شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن است. (علت)

بیزاری از دوروبی، حقارت نفس، ریا و ظلم (معلول) شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن است. (علت)

۱. «إِنَّمَا يَرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يَوْقِعَ بَيْنَ الْعِدَادِ وَالْبَعْضِاءِ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصْدِكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ ...»

۲. «... وَ زَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ»

۳. «أَنَّ الَّذِينَ ارْتَدُوا عَلَىٰ إِدْبَارِهِمْ مِّنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَىٰ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ»

﴿گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها سبب می‌شود﴾ انسان:

- ۱- در مقابل گناه و زشتی، واکنش (عکس العمل) نشان دهد.
- ۲- خود را سرزنش و ملامت کند. (نفس لومه)
- ۳- در اندیشه جبران آن برآید.

﴿خداوند ما را صاحب اراده و اختیار آفرید و مسئول سرنوشت خویش قرار داد و سپس راه رستگاری و شقاوت را به ما نشان داد﴾ تا خود راه رستگاری را برگزینیم و از شقاوت دوری کنیم. (معلول)

﴿مسخره کردن و به بازی گرفتن نماز معلول نیاندیشیدن است.﴾

﴿هر کس که در خود می‌نگرد (خودشناسی) و یا به تماسای جهان می‌نشیند (جهان‌شناسی)﴾ (علت) خدا را می‌یابد (معلول) و محبتمن را در دل احساس می‌کند. (معلول)

### ترین‌ها (اولین)

جامع ترین و اصلی ترین هدف زندگی انسان نزدیکی و تقرب به خداست.

﴿دشمن ترین دشمن تو، همان نفسی است که در درون توست.﴾

﴿مهنم ترین موانع بندگی انسان: ۱- نفس اماره ۲- شیطان﴾

### متراffدات

عوامل رشد = سرمایه‌های انسان

نفس اماره: فرماندهنده به بدی = دشمن ترین دشمن انسان = عامل درونی

شیطان = عامل بیرونی

موانع رشد = ۱- نفس اماره ۲- شیطان

کار شیطان = وسوسه کردن و فریب دادن = راه نفوذ شیطان

### مرور نکته‌های مهم درس

\* سرمایه‌های انسان عبارت‌اند از: ۱- قدرت تفکر و تعقل ۲- قدرت اختیار و انتخاب ۳- سرشت خدا آشنا ۴- شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن و شناخت بدی و زشتی و بیزاری از آن ۵- نفس لومه (سرزنشگر) ۶- هدایت الهی توسط پیامبران و پیشوایان

\* خداوند آن‌چه در آسمان و زمین است، برای انسان آفریده و توانایی بهره‌مندی از آن‌ها را در وجود او قرار داده است و این نشان‌دهنده آن است که خدای متعال انسان را گرامی داشته و برای انسان در نظام هستی جایگاه ویژه‌ای قائل شده است.

\* پروردگار به ما نیرویی عنایت کرده تا با آن بیندیشیم و مسیر درست زندگی را از راه‌های غلط تشخیص دهیم، حقایق را دریابیم و او جهل و نادانی دور شویم (قدرت تفکر و تعقل)

\* خداوند، ما را صاحب اراده و اختیار آفرید و مسئول سرنوشت خویش قرار داد. سپس راه رستگاری و راه شقاوت را به ما نشان داد. (انا هدیناه التسلیل ...: اراده و اختیار)

\* خداوند سرشت ما را با خود آشنا کرد و گرایش به خود را در وجود انسان قرار داد از این رو هر کس در خود می‌نگرد و یا به تماسای جهان می‌نشیند، خدا را می‌یابد و محبتمن را در دل احساس می‌کند. (امام علی علیه السلام می‌فرماید: هیچ چیزی را مشاهده نکردم ... - دوست نزدیک از من به من است / وین عجب‌تر که من از وی دورم ...: سرشت خدا آشنا)

\* خداوند متعال، شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن و شناخت بدی و زشتی و بیزاری از آن را در وجود ما قرار داد تا به خیر و نیکی رو آوریم و از گناه و زشتی پیرهیزیم ... (نفس و ما سوّاها ...)

\* گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها سبب می‌شود که در مقابل گناه و زشتی واکنش نشان دهد و آن‌گاه که به گناه آلوده شد، خود را سرزنش و ملامت کند ... (و لا اقسام بالنفس اللّوامه: نفس لومه = سرزنشگر)

\* هدف و مسیر حرکت با توانایی و سرمایه‌هایش هماهنگی دارد.

\* موافع رسیدن به هدف: ۱- عامل درونی (نفس اماره) ۲- عامل بیرونی (شیطان)

\* شیطان خود را برتر از آدمیان می‌پنداشد و سوگند یاد کرده که فرزندان آدم را فریب دهد و از بهشت باز دارد.

\* کار شیطان وسوسه کردن و فریب دادن است و جز این، راه نفوذ دیگری ندارد.

\* شیطان در روز قیامت به اهل جهنم می‌گوید: «خداوند به شما وعده حق داد، اما من به شما وعده‌ای دادم و خلاف آن عمل کردم ...»

\* شیطان می‌خواهد به وسیله شراب و قمار، در میان شما عداوت و کینه ایجاد کند و شما را از یاد خدا و نماز باز دارد (غافل کردن از خدا و یاد او)

\* شیطان، هر کاری را که [گناهکاران] می‌کرند، در نظرشان زینت داد (زیبا و لذت‌بخش نشان دادن گناه نه دنیا)

\* کسانی‌که بعد از روش شدن هدایت برای آن‌ها، پشت به حق کردن، شیطان اعمال زشتستان را در نظرشان زینت داده و آنان را با آرزوهای طولانی فریفته است. (سرگم کردن به آرزوهای سراب گونه دنیا)

## آیات قرآن

۲۴

۱- هر کدام از آیات شریفه زیر به کدامیک از سرمایه‌های انسان اشاره دارد؟

(الف) **إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَ إِمَّا كَفُورًا**(ب) **وَنَفْسٌ وَ مَا سَوَاهَا فَاللَّهُمَّا فَجُورَهَا وَ تَقْوَاهَا**(ج) **وَ لَا أُفْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَاقِهِ**۲- با توجه به آیه شریفه **وَ لَا أُفْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَاقِهِ** انسان، چه زمانی خود را سرزنش می‌کند؟

۳- این موضوع که «انسان مسئول سرنوشت خویش است» از کدام آیه برداشت می‌شود؟

## صحيح / غلط

۴- زیبا و لذت‌بخش نشان دادن دنیا، کار شیطان است.

۵- سرگرم کردن به آرزوهای سراب‌گونه دنیایی، کار نفس امارة است.

۶- هدف و مسیر حرکت هر کس با توانایی‌هایش هماهنگی دارد.

۷- خداوند متعال شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن را در ما قرار داده است.

۸- در روز قیامت، دوباره فرصتی برای توبه باقی است.

۹- نفس لوامه از عوامل رشد و کمال انسان است.

۱۰- انسان سرمایه‌های عظیم و ارزشمندی همچون عقل، وجودان و راهنمایان الهی دارد.

۱۱- نفس امارة می‌خواهد به وسیله شراب و قمار در میان انسان‌ها دشمنی و کینه ایجاد کند.

## جای حالی

۱۲- نفس امارة و شیطان به ترتیب عامل ..... و ..... هستند.

۱۳- قرآن کریم، عامل درونی را که باعث اندیشه جبران گناه می‌شود، ..... می‌نامد.

۱۴- ..... ، هر کاری را که گناهکاران می‌کردن در نظرشان زینت داد.

۱۵- از سرمایه‌های انسان، مسئول سرنوشت خویش بودن است که ..... نام دارد.

۱۶- رستگاری، رشد و کمال انسان، جز با گام برداشتن در مسیر ..... می‌پسر نمی‌گردد.

۱۷- جامع ترین و اصلی ترین هدف زندگی انسان ..... است.

۱۸- دشمن ترین دشمنان انسان از دیدگاه امام علی (ع) همان ..... است.

۱۹- اولین گام برای حرکت انسان در مسیر هدف، ..... است.

۲۰- فرماندهنده به بدی‌ها همان ..... است.

۲۱- عاملی که انسان را برای رسیدن به لذت‌های زودگذر دنیایی به گناه دعوت می‌کند، همان ..... است.

۲۲- یکی از راه‌های فربود انسان از طریق شیطان، زیبا و لذت‌بخش نشان دادن ..... است.

## انتخاب کنید

۲۳- حدیث امام علی (ع) که فرمود: «هیچ چیزی را مشاهده نکردم، مگر اینکه خدا را قبل از آن، بعد از آن و با آن دیدم.»، به کدام سرمایه انسان در مسیر رسیدن به هدف قرب الهی اشاره دارد؟

(الف) گرایش به خیر و نیکی

(ب) سرشت خدا آشنا

(الف) گرایش به خیر و نیکی

(ب) بازداشت از راحت‌طلبی با محکمه‌ها

(الف) منع از خوشی‌های زودگذر با دوراندیشی

## تعريف مفاهیم و اصطلاحات

۲۵- شیطان:

۲۶- نفس لواحه:

۲۷- نفس امّاره:

## کشف ارتباط

۲۵

- ۲۸- (الف) از راههای فریب انسان توسط شیطان ( )  
 ۱- نفس لواحه ( )  
 ۲- شیطان ( )  
 ۳- زیبا و لذتبخش نشان دادن دنیا ( )  
 ۴- نفس امّاره ( )  
 ۵- ایجاد کینه و دشمنی میان مردم ( )

## سؤالات پاسخ کوتاه

۲۹- بیزار بودن از دوروبی، حقارت و دوست داشتن فضایلی چون صداقت، به کدام سرمایه‌های انسان اشاره دارد؟

۳۰- شیطان به چه وسیله‌ای در میان انسان‌ها دشمنی و کینه ایجاد می‌کند و انسان را از یاد خدا و نماز باز می‌دارد؟

۳۱- در بیان قرآن کریم شرط دوزخی نبودن را چه چیزی بیان می‌کند؟

۳۲- مهم‌ترین موانع رسیدن به هدف را نام ببرید.

۳۳- نفسی که قرآن به آن قسم خورده است، کدام است؟

۳۴- دعوت‌کننده به گناه و بازدارنده از عقل و وجдан، کدام اعمال است؟

۳۵- عبارت «امروز خود را سرزنش کنید نه مرا» از زبان کیست و چه هنگامی بیان می‌شود؟

۳۶- سودمندترین دانش‌ها کدام است؟

۳۷- علت فرستادن پیامبران و پیشوایان پاک و دلسوز به همراه کتاب راهنمای برای انسان چه بوده است؟

۳۸- منظور از شناخت انسان چیست؟

۳۹- حضرت علی علیه السلام درباره نفس امّاره چه فرمودند؟

۴۰- اولین گام برای حرکت انسان در مسیر هدف کدام است؟

۴۱- تشخیص راههای غلط و درست به وسیله کدام نیرو است؟

## سؤالات پاسخ بلند

۴۲- چرا شناخت انسان (خودشناسی)، سودمندترین دانش‌ها شمرده شده است؟

۴۳- آیا وجود شیطان، مانع اختیار و اراده ما در تصمیم‌گیری‌ها می‌شود؟

۴۴- آیه شریفه إِنَّا هَدَيْنَاكُمُ الْبَيِّنَاتِ إِنَّمَا شَكِّرُوا وَإِنَّمَا كَفَرُوا درباره چیست؟ توضیح دهید.

۴۵- چه چیزی نشان‌دهنده آن است که خداوند متعال برای انسان در نظام هستی، جایگاه ویژه‌ای قائل است؟

۴۶- راههای فریب انسان توسط شیطان را بنویسید.

۴۷- یکی از سرمایه‌های بزرگ انسان، نعمت حضور پیامبران و پیشوایان است. آن را توضیح دهید.

۴۸- چرا امام علی علیه السلام نفس امّاره را دشمن تربیت دشمن معرفی می‌کند، در صورتی که شیطان هم دشمن انسان است؟

۴۹- شیطان در روز قیامت که فرستی برای توبه باقی نمانده است، به اهل جهنم چه می‌گوید؟

## پاسخ پرسش‌های امتحانی

- ۳۱- گوش شنوا داشتن و تعقل کردن (اگر ما گوش شنوا داشتیم یا تعقل می‌کردیم، در میان دوزخیان نبودیم، سوره ملک آیه ۱۰)
- ۳۲- ۱- نفس امّاره (عامل درونی) ۲- شیطان (عامل بیرونی)
- ۳۳- نفس لّوامّه
- ۳۴- نفس امّاره
- ۳۵- شیطان و در روز قیامت که فرصتی برای توبه باقی نمانده است، می‌گوید.
- ۳۶- خودشناسی
- ۳۷- تا راه سعادت را به انسان نشان دهنده و در پیمودن راه حق به انسان کمک کنند.
- ۳۸- یعنی شناخت سرمایه‌ها، توانایی‌ها و استعدادها و شناخت موانع حرکت انسان در مسیر عبودیت
- ۳۹- دشمن ترین دشمن تو، همان نفسی است که در درون توست.
- ۴۰- شناخت انسان
- ۴۱- قدرت تفکّر و تعقل
- ۴۲- رشد و کمال انسان و در نتیجه رستگاری او جز باگام گذاشتن به سوی عبودیت میسر نمی‌شود و اولین گام برای حرکت انسان در این مسیر، شناخت خود است، یعنی شناخت سرمایه‌ها، توانایی‌ها و استعدادهایش و هم‌چنین شناخت موانع حرکت انسان در مسیر عبودیت، به همین دلیل خودشناسی، سودمندترین دانش‌هast.
- ۴۳- خیر، زیرا شیطان جز وسوسه کردن، نمی‌تواند کاری انجام دهد و خود انسان، مسئول اعمالش است.
- ۴۴- این آیه درباره اراده و اختیار انسان از عوامل رشد انسان است. خداوند انسان را صاحب اراده و اختیار انسان آفرید و مسئول سرنوشت خویش قرار داد. سپس راه رستگاری و راه شقاوت را به ما نشان داد تا خود راه رستگاری را برگزینیم و از شقاوت دوری کنیم.
- ۴۵- خداوند با دادن نعمت‌های مادی و معنوی به انسان، او را گرامی داشته و به او کرامت بخشیده و بر بسیاری از مخلوقات برتری داده است و آن‌چه در آسمان‌ها و زمین است، برای انسان آفریده و توانایی بهره‌مندی از آن‌ها را در وجود او قرار داده است.
- ۴۶- ۱- غافل کردن انسان از خدا و یاد او ۲- زیبا و لذت‌بخش نشان دادن گناه ۳- سرگرم کردن به آرزوهای سراب‌گونه دنیایی ۴- ایجاد کینه و دشمنی میان مردم
- ۴۷- یکی از عوامل رشد و سرمایه‌های انسان، فرستادن پیامبران و پیشوایان دلسوزی است که همراه با کتاب راهنمای است، تا راه سعادت را به ما نشان دهنده و در پیمودن راه حق به ما کمک کنند.
- ۴۸- زیرا شیطان کارش وسوسه کردن است و جز این، راه نفوذ دیگری ندارد و خود شیطان در روز قیامت به اهل جهنم می‌گوید: ... من بر شما تسلطی نداشتم، فقط شما را به گناه دعوت کردم، این خودتان بودید که دعوت مرا پذیرفتید (نفس امّاره) امروز خود را سرزنش کنید نه مرا ...
- ۴۹- خداوند به شما وعده حق داد، اما من به شما وعده‌ای دادم و خلاف آن عمل کردم. البته من بر شما تسلطی نداشتم، فقط شما را به گناه دعوت کردم، این خودتان بودید که دعوت مرا پذیرفتید. امروز خود را سرزنش کنید نه مرا. نه من می‌توانم به شما کمکی کنم و نه شما می‌توانید مرا نجات دهید.

- ۱- الف) قدرت اختیار و انتخاب
- ب) شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن و شناخت بدی و زشتی و بیزاری از آن
- ج) نفس لّوامّه (سرزنشگر)
- ۲- آن‌گاه که به گناه آلوده شده، خود را سرزنش و ملامت می‌کند و در اندیشه جبران آن برمی‌آید.
- ۳- **ا) انا هدیناه السبیل اما شاکرا و اما کفورا**
- ۴- غلط (زیبا و لذت‌بخش نشان دادن گناه نه دنیا)
- ۵- غلط (این، کار شیطان است نه نفس امّاره)
- ۶- صحیح
- ۷- صحیح
- ۸- غلط (در روز قیامت فرصتی برای توبه نیست.)
- ۹- صحیح
- ۱۰- صحیح
- ۱۱- غلط (شیطان می‌خواهد به وسیله شراب و قمار در میان انسان‌ها عادوت و کینه ایجاد کند.)
- ۱۲- درونی - بیرونی
- ۱۳- نفس لّوامّه (سرزنشگر): وجود اخلاقی
- ۱۴- شیطان
- ۱۵- اختیار و اراده
- ۱۶- عبودیت
- ۱۷- نزدیکی و تقرب به خدا
- ۱۸- نفس امّاره
- ۱۹- شناخت انسان
- ۲۰- نفس امّاره
- ۲۱- شیطان
- ۲۲- گناه
- ۲۳- ب
- ۲۴- الف)
- ۲۵- عاملی بیرونی که خود را برتر از آدمیان می‌پنداشد و سوگند یاد کرده که فرزندان آدم را فریب دهد و از رسیدن به بهشت بازدارد. کار شیطان، سوسه کردن و فریب دادن است.
- ۲۶- آن‌گاه که انسان به گناه آلوده شد، خود را سرزنش و ملامت می‌کند و در اندیشه جبران آن برمی‌آید. قرآن کریم این عامل درونی را نفس لّوامّه، یعنی سرزنشگر (وجود اخلاقی) نامیده و به آن سوگند خورده است. (از عوامل رشد)
- ۲۷- عامل درونی که انسان‌ها را برای رسیدن به لذت‌های زودگذر دنیایی، به گناه دعوت می‌کند و از پیروی از عقل و وجود اخلاقی نامیده. نفس امّاره یعنی نفس فرمانده‌نده به بدی‌ها. (از موانع رشد)
- ۲۸- الف) ۵ ب) ۴ ج) ۲ د) ۱
- ۲۹- شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن و شناخت بدی و زشتی و بیزاری از آن
- ۳۰- به وسیله شراب و قمار

## ۲

## پرسش‌های چهار گزینه‌ای درس ۲

۲۷

۵۰- جامع تربین و اصلی تربین هدف زندگی انسان چیست و سودمندترین دانش‌ها کدام است؟

- (۱) نزدیکی و تقرب به خدا - خودشناسی  
 (۲) نزدیکی و تقرب به خدا - خداشناسی  
 (۳) شناخت سرمایه‌ها - خداشناسی

۵۱- رشد و کمال انسان و در نتیجه رستگاری او فقط با گام برداشتن به سوی ..... میسر می‌شود و اولین گام برای حرکت انسان در این مسیر است.

- (۱) قرب الهی - شناخت انسان  
 (۲) عبادت خدا - شناخت انسان  
 (۳) عبادت خدا - شناخت خدا

۵۲- منظور از شناخت انسان برای رسیدن در کدام گزینه به صورت کامل ذکر شده است؟

- (۱) شناخت سرمایه‌ها، توانایی‌ها و استعدادها و شناخت موانع حرکت انسان  
 (۲) شناخت هدف اصلی انسان و نحوه رسیدن به آن  
 (۳) نحوه به کارگیری سرمایه‌های انسان در مسیر کمال  
 (۴) شناخت توانایی‌ها، سرمایه‌ها و اهداف و رابطه آن‌ها

۵۳- رشد و کمال انسان و در نتیجه رستگاری او جز ..... میسر نمی‌شود و اولین گام برای حرکت انسان در این مسیر است.

- (۱) گام برداشتن به سوی هدف - شناخت خداوند  
 (۲) گام برداشتن به سوی هدف - شناخت انسان  
 (۳) شناخت موانع حرکت انسان در مسیر قرب الهی - شناخت انسان

۵۴- شناخت انسان به چه معناست و هدف و مسیر حرکت هر کس با چه چیزی متناسب است؟

- (۱) شناخت سرمایه‌ها، توانایی‌ها و استعدادهایش - عوامل درونی و بیرونی  
 (۲) معرفت به جایگاه موجودات در نظام هستی - عوامل درونی و بیرونی  
 (۳) شناخت سرمایه‌ها، توانایی‌ها و استعدادهایش - توانایی‌ها و سرمایه‌هایش - معرفت به جایگاه موجودات در نظام هستی - توانایی‌ها و سرمایه‌هایش

۵۵- تشخیص مسیر درست زندگی از راه‌های غلط معلوم کدام سرمایه انسان است و از نظر قرآن کریم نتیجه عدم بهره‌مندی از آن چیست؟

- (۱) اراده و اختیار - نفوذ شیطان  
 (۲) تفکر و تعقل - نفوذ شیطان  
 (۳) اراده و اختیار - دوزخی شدن  
 (۴) تفکر و تعقل - دوزخی شدن

۵۶- خداوند متعال برای این‌که انسان بتواند در مسیر رشد و کمال خود حرکت کند و به هدف خلقت خود یعنی ..... دست یابد، ..... در اختیارش قرار داده است و انسان تشخیص راه رستگاری و راه شقاوت و برگزیدن راه رستگاری را به وسیله سرمایه ..... انجام می‌دهد.

- (۱) تقرب به خدا - پیامبرانی - اختیار  
 (۲) رضای الهی - پیامبرانی - عقل  
 (۳) تقرب به خدا - سرمایه‌هایی - عقل

۵۷- در بیان قرآن کریم کدامیک به آثار عدم بهره‌گیری انسان به قوه عقل اشاره ندارد؟

- (۱) نداشتن گوش شنوا برای تعقل علت تسلط آتش جهنم  
 (۲) عدم شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن  
 (۳) در میان دوزخیان و جهنمیان بودن

۵۸- تکریم انسان بر مخلوقات در گرو ..... است و فهم زیبایی‌ها و زشتی‌ها و رفتگن به سوی هر کدام، مفهوم ..... می‌باشد.

- (۱) خداشناسی - «فال‌همها فجورها و تقواهای»  
 (۲) خوبیشن‌شناسی - «فال‌همها فجورها و تقواهای» (فارغ از کشور ۸۷ با تغییر)  
 (۳) خداشناسی - «انا هدیناه السبیل اما شاکرا و اما کفروا»

۵۹- کدام آیه بیان‌گر این است که خداوند انسان را صاحب اراده و آزاد آفریده است و مسئول سرنوشت خود است؟

- (۱) «نفس و ما سوّاها فال‌همها فجورها و تقواهای»  
 (۲) «انا هدیناه السبیل اما شاکرا و اما کفروا»  
 (۳) «و فضلناهم علىٰ كثیر ممن خلقنا تفضیلاً»

۶۰- نشان دادن راه رستگاری و راه شقاوت به وسیله خداوند، مشخص‌کننده وجود ..... در انسان است و آیه شریفه ..... وafی به این مقصود است.

- (۱) اراده و اختیار - «انا هدیناه السبیل اما شاکرا و اما کفروا»  
 (۲) شناخت خیر و نیکی - «نفس و ما سوّاها فال‌همها فجورها و تقواهای»  
 (۳) گرایش به نیکی‌ها - «و لا اقسم بالنفس اللوامه»

۶۱- سودمندترین دانش‌ها همان است که برای رسیدن به ..... است و موضوع «مسئول سرنوشت خویش بودن» در کدام آیه تجلی دارد؟

- (۱) خداشناسی - خودشناسی - **﴿وَنَفْسٌ وَمَا سَوَّاها فَالْهَمْهَا فَجُورُهَا وَتَقْوَاها﴾**
- (۲) خداشناسی - خداشناسی - **﴿وَنَفْسٌ وَمَا سَوَّاها فَالْهَمْهَا فَجُورُهَا وَتَقْوَاها﴾**
- (۳) خداشناسی - خودشناسی - **﴿إِنَّا هَدَيْنَاكُمْ شَاكِرًا وَإِنَّا كَفُورًا﴾**
- (۴) خداشناسی - خداشناسی - **﴿إِنَّا هَدَيْنَاكُمْ شَاكِرًا وَإِنَّا كَفُورًا﴾**

۶۲- از آیه شریفه **﴿إِنَّا هَدَيْنَاكُمْ شَاكِرًا وَإِنَّا كَفُورًا﴾** کدام مفهوم مستفاد می‌گردد؟ (فنی و مرفاہی ۸۴)

- (۱) آدمی استعداد رسیدن به کمالات بسیاری را دارد و اگر آن‌ها را شکوفاً کند، به غایت و مقصود و رستگاری می‌رسد.
- (۲) خداوند راه رسیدن به خوبی‌خواستی را به انسان نشان داده است تا خود آن را بشناسد و با اراده خود آن را برگزیند.
- (۳) آدمی برای رسیدن به خوبی‌ها و زیبایی‌ها، دارای توانایی و قابلیت‌هایی است که خداوند به انسان بخشیده است.
- (۴) خداوند ما را هدایت می‌کند و معیار انتخاب هدف‌های اصیل از غیر آن را مشخص فرموده و نتایج آن را یادآور شده است.

۶۳- این‌که گفته شود «خداوند، انسان را به گونه‌ای آفرید که بتواند زیبایی‌ها و زشتی‌ها را درک کند و آن‌گاه که به سوی زیبایی‌ها روی آورد، در درون خود، احساس خرسندي نماید و اگر به سوی بدی‌ها و زشتی‌ها رهسپار شود، ملامتگر خویش باشد». توجه ما به کدام آیه، جلب می‌شود؟

- (۱) **﴿وَنَفْسٌ وَمَا سَوَّاها فَالْهَمْهَا فَجُورُهَا وَتَقْوَاها﴾** (انسانی ۸۴ با تغییر)
- (۲) **﴿وَلَا أَقِيمُ بِالنَّفْسِ الْلَّوَامَة﴾**
- (۳) **﴿إِنَّا هَدَيْنَاكُمْ شَاكِرًا وَإِنَّا كَفُورًا﴾**
- (۴) **﴿مَحْيَا وَمَمَاتِ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾**

۶۴- نشان دادن راه حق و باطل و «روی آوردن به خیر و نیکی» به ترتیب به کدام سرمایه‌هایی که خداوند برای انسان به ودیعه گذاشته اشاره دارد و آیه شریفه **﴿وَنَفْسٌ وَمَا سَوَّاها﴾** مربوط به کدام است؟

- (۱) اراده و اختیار - شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن - اولی
- (۲) قدرت تفکر و تعقل - شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن - دومی
- (۳) اراده و اختیار - نفس سرزنشگر یا ملامت‌کننده - دومی
- (۴) قدرت تفکر و تعقل - نفس سرزنشگر یا ملامت‌کننده - اولی

۶۵- از آیه **﴿وَنَفْسٌ وَمَا سَوَّاها فَالْهَمْهَا فَجُورُهَا وَتَقْوَاها﴾** کدام موضوع مستفاد نمی‌گردد؟

- (۱) گرایش به نیکی‌ها و زیبایی‌ها
- (۲) وجود تمایلات پست و عالی در انسان
- (۳) وجود اخلاقی
- (۴) خدا بدی‌ها و خوبی‌ها را بر انسان الهام کرده است.

۶۶- مفهوم مستنبط از آیه شریفه **﴿وَنَفْسٌ وَمَا سَوَّاها فَالْهَمْهَا فَجُورُهَا وَتَقْوَاها﴾** در کدام مورد به درستی ذکر گردیده است؟

- (۱) سوکند خداوند به خودش و نفس انسان، نشان از عظمت ملامتگر درونی اوست.
- (۲) شناخت نیکی و بدی و گرایش به آن‌ها سبب واکنش نفس در برابر گناه است.
- (۳) سامان بخشیدن به نفس، مقدم بر الهام معروف و نیکی‌ها و بدکاری به آن است.
- (۴) نفس ملهمه انسان، همان‌طور که از خداست، رو به سوی او دارد.

۶۷- دوست‌داشتن فضائلی چون، صداقت، کرامت، عزت‌نفس و عدالت و بیزاری از دوروبی، حقارت‌نفس، ریا و ظلم، نشأت‌گرفته از توجه در پیام کدام آیه است؟ (زبان ۹۳ با تغییر)

- (۱) **﴿إِنَّا هَدَيْنَاكُمْ شَاكِرًا وَإِنَّا كَفُورًا﴾**
- (۲) **﴿وَنَفْسٌ وَمَا سَوَّاها فَالْهَمْهَا فَجُورُهَا وَتَقْوَاها﴾**
- (۳) **﴿وَلَا أَقِيمُ بِالنَّفْسِ الْلَّوَامَة﴾**
- (۴) **﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَا عَيْنَ﴾**

۶۸- عوامل بسیار مهم برای حرکت به سوی هدف، یعنی رشد و کمال عبارتند از ..... و آیه شریفه ..... به گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها اشاره دارد.

- (۱) شناخت انسان و بهره‌گیری از اختیار و امداد الهی - **﴿وَنَفْسٌ وَمَا سَوَّاها فَالْهَمْهَا فَجُورُهَا وَتَقْوَاها﴾**
- (۲) شناخت انسان و بهره‌گیری از اختیار و امداد الهی - **﴿وَلَا أَقِيمُ بِالنَّفْسِ الْلَّوَامَة﴾**
- (۳) شناخت انسان و سرمایه‌هایش و بهره‌گیری از آن - **﴿وَلَا أَقِيمُ بِالنَّفْسِ الْلَّوَامَة﴾**
- (۴) شناخت انسان و سرمایه‌هایش و بهره‌گیری از آن - **﴿وَنَفْسٌ وَمَا سَوَّاها فَالْهَمْهَا فَجُورُهَا وَتَقْوَاها﴾**

۶۹- چه چیزی سبب می‌شود که انسان در مقابل گناه و زشتی عکس‌العمل نشان دهد و چه زمانی انسان خود را سرزنش و ملامت می‌کند؟

- (۱) وجود اخلاقی - به گناه آلوده شدن
- (۲) گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها - عدم توجه به عبادت
- (۳) گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها - به گناه آلوده شدن

۷۰- سرزنش و ملامت، آن‌گاه در انسان رخ می‌دهد که ..... و این موضوع در آیه شریفه ..... مشهود است.

(۱) به گناه آلوده شود - **﴿وَنَفْسٌ وَمَا سُوَّاها فَالْهَمْهَافِجُورُهَا وَتَقْوَاهَا﴾**

(۲) به گناه آلوده شود - **﴿وَلَا إِقْسِمَ بِالنَّفْسِ الْلَّوَامَةِ﴾**

(۳) نتواند از سرمایه‌های خدادادی بپرهمند شود - **﴿وَنَفْسٌ وَمَا سُوَّاها فَالْهَمْهَافِجُورُهَا وَتَقْوَاهَا﴾**

(۴) نتواند از سرمایه‌های خدادادی بپرهمند شود - **﴿وَلَا إِقْسِمَ بِالنَّفْسِ الْلَّوَامَةِ﴾**

۷۱- آن‌چه سبب واکنش نشان دادن در برابر گناهان می‌شود، در کدام آیه شریفه ترسیم شده است و آن‌چه با دوراندیشی، ما را از خوشی‌های زودگذر منع می‌کند،

**کدام و دیگر آیه است؟**

۲۹

(۲) **﴿وَنَفْسٌ وَمَا سُوَّاها فَالْهَمْهَافِجُورُهَا وَتَقْوَاهَا﴾** - عقل

(۱) **﴿وَنَفْسٌ وَمَا سُوَّاها فَالْهَمْهَافِجُورُهَا وَتَقْوَاهَا﴾** - وجود

(۴) **﴿لَا إِقْسِمَ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ وَلَا أَقْسِمَ بِالنَّفْسِ الْلَّوَامَةِ﴾** - عقل

(۳) **﴿لَا إِقْسِمَ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ وَلَا أَقْسِمَ بِالنَّفْسِ الْلَّوَامَةِ﴾** - وجود

۷۲- عاملی که بازدارنده انسان از پیروی از عقل و وجود است و برای ..... است، نفس امّاره نام دارد.

(۱) **﴿رَسِيدِنَ بِهِ لَذَّتَهَايِ زُودَگَذَرِ، بِهِ گَنَاهِ دَعَوتِ مَنِ كَنَدِ﴾** - بیرونی

(۲) **﴿بَازِدَاشْتَنِ انسَانِ ازْ بَهْشَتِ بَرِينِ وَ فَرِيبِ فَرِزَنْدَنِ آَدمِ﴾** - بیرونی

(۳) **﴿بَازِدَاشْتَنِ انسَانِ ازْ بَهْشَتِ بَرِينِ وَ فَرِيبِ فَرِزَنْدَنِ آَدمِ﴾** - درونی

۷۳- با توجه به معارف ائمه معمصومنین **بایبل** مفاهیم «عداوت حداکثری با انسان» و «برمنفعت تربیت علوم» به ترتیب به چه چیزهایی تعبیر شده‌اند؟

(۲) نفس امّاره - خودشناسی

(۱) جهل - خودشناسی

(۴) نفس امّاره - خداشناسی

(۳) جهل - خداشناسی

۷۴- شعر «فیض کاشانی» که سروده است:

**«دوست نزدیک‌تر از من به من است وین عجب‌تر که من از وی دورم؟»**

اشارة به کدامیک از سرمایه‌هایی است که خداوند در اختیار انسان قرار داده است؟

(۱) تشخیص مسیر درست زندگی از راههای غلط و خوب را از بد

(۲) مسئول سرنوشت خویش بودن و نشان دادن راه رستگاری و راه شقاوت

(۳) گرایش به خدا و آشنا شدن با سرشت الهی

(۴) شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن و شناخت بدی و زشتی

۷۵- فرموده امیرالمؤمنین علی **علی** که می‌فرمایند: «هیچ چیزی را مشاهده نکردم، مگر این‌که خدا را قبل از آن، بعد از آن و با آن دیدم» اشاره به

**کدام سرمایه‌های انسان دارد؟**

(۱) گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها

(۴) اراده و اختیار انسان

(۳) سرشت خدا آشنا

۷۶- شعر «چه کنم با که توان گفت که او / در کنار من و من مهجورم» مؤید کدام سرمایه است که خداوند حکیم در وجود انسان قرار داده است؟

(۱) سرشت خدا آشنا (۲) قدرت اراده و اختیار

(۳) شناخت خیر و نیکی و گرایش به سوی آن (۴) قدرت تفکر و اندیشه

۷۷- این‌که هر کس در خود می‌نگرد و یا به تماسای جهان می‌نشیند خدا را می‌یابد و محبتش را در دل احساس می‌کند، یادآور کدامیک از سرمایه‌های

**که خداوند در اختیار انسان قرار داده است؟**

(۲) داشتن سرشت خدا آشنا در وجود انسان

(۱) صاحب اراده و اختیار بودن انسان

(۴) ارسال پیامبران و پیشوایان به همراه کتاب راهنمای

(۳) شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن

۷۸- بیزاری از زشتی و بدی و رو آوردن به خیر و نیکی یادآور کدام سرمایه خدادادی در وجود ماست و کدام آیه به آن اشارت دارد؟

(۱) نشان دادن راه رستگاری و شقاوت به انسان - **﴿أَنَا هَدِينَاهُ السَّبِيلُ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا﴾**

(۲) شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن - **﴿وَنَفْسٌ وَمَا سُوَّاها فَالْهَمْهَافِجُورُهَا وَتَقْوَاهَا﴾**

(۳) شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن - **﴿أَنَا هَدِينَاهُ السَّبِيلُ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا﴾**

(۴) نشان دادن راه رستگاری و شقاوت به انسان - **﴿وَنَفْسٌ وَمَا سُوَّاها فَالْهَمْهَافِجُورُهَا وَتَقْوَاهَا﴾**

۷۹- این‌که خداوند آن‌چه در آسمان و زمین است، برای انسان آفریده و توانایی بپرهمندی از آن‌ها را در وجودش قرار داده است، مؤید کدام موضوع است؟

(۲) قدرت تفکر و تعقل انسان

(۱) کرامت و منزلت انسان

(۴) وجود شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن در انسان

(۳) قدرت اراده و اختیار انسان

۸۰- قرآن کریم عامل گمراه کننده‌ای را به انسان‌ها معرفی می‌کند که خود را برتر از می‌پندارد و سوگند یادکرده که را فربیب دهد و از رسیدن به بازدارد و کارش و راه نفوذش است.

(۱) آدمیان - فرزندان آدم - ایمان واقعی - وعده دروغ - زیبا نشان دادن دنیا

(۲) همه موجودات - انسان‌ها - ایمان واقعی - زیبا نشان دادن دنیا - وعده دروغ

(۳) آدمیان - فرزندان آدم - بهشت - وسوسه کردن - وسوسه

(۴) همه موجودات - انسان‌ها - بهشت - زیبا نشان دادن دنیا - وسوسه

۸۱- دشمن قسم خورده انسان که همان شیطان است، تنها راه نفوذش بر انسان و سوق دادن او به گمراهی را اعلام می‌کند.

(۱) غافل کردن از خدا و یاد مداوم او

(۲) وسوسه کردن و فربیب دادن انسان

(۴) زیبا و لذت‌بخش نشان دادن گناه

(۳) سرگرم کردن انسان به آرزوهای سراب‌گونه دنیابی

۸۲- شیطان معمولاً انسان را از راه‌هایی به نافرمانی از خدا وسوسه می‌کند، به جز .

(۱) ایجاد دشمنی و کینه میان افراد

(۲) آراستن و لذت‌بخش نشان دادن دنیا

(۴) غافل کردن از یاد خدا

(۳) سرگرم کردن انسان‌ها به آرزوهای سراب‌گونه دنیابی

۸۳- تمام موارد، راه‌های کید و فربیب دشمن قسم خورده مصمم به انتقام‌گیری از فرزندان آدم است، به جز .

(۱) سرگرم کردن انسان به آرزوهای سراب‌گونه دنیابی

(۴) دامن زدن آتش خانمان سوزکینه و عداوت میان اینای آدم

(۳) غافل کردن از خدا و یاد او

۸۴- دشمن آشکار انسان در می‌گوید: «من بر شما تسلطی نداشتم، فقط شما را به گناه دعوت کردم.»

(۱) قیامت - فرصتی برای توبه باقی نمانده است - دوزخیان

(۲) بزرخ - فرصتی برای توبه باقی نمانده است - دوزخیان

(۳) بزرخ - پرونده باز اعمال انسان تحت تأثیر اعمال دنیابی اش است - انسان‌ها

(۴) قیامت - پرونده باز اعمال انسان تحت تأثیر اعمال دنیابی اش است - انسان‌ها

۸۵- پیام کدام عبارت قرآنی که از زبان شیطان است، نشانگر اختیار انسان در محدوده حیات دنیابی اوست؟

(۲) من نمی‌توانم به شما کمک کنم.

(۴) شما را دعوت کردم و شما مرا پاسخ دادید.

(۱) شما نمی‌توانید مرا نجات دهید.

(۳) من به شما وعده‌ای دادم و خلاف آن عمل کردم.

۸۶- با توجه به آیات قرآن کریم سخنایی که شیطان در قیامت به ترتیب، درباره خودش، جهّمیان و خداوند به اهل جهّنم می‌گوید، کدام است؟

(۱) دعوت‌کننده - پذیرنده دعوت ناحق - وعده‌دهنده به حق

(۲) دعوت‌کننده به ناحق - تحت سلطه شیطان بودن - وعده‌دهنده به حق

(۳) دعوت‌کننده - تحت سلطه شیطان بودن - دعوت‌کننده به حق

(۴) دعوت‌کننده به ناحق - سرگرم شده به آرزوی سراب‌گونه - دعوت‌کننده به حق

۸۷- در بیان قرآن کریم، شیطان اعمال زشت چه کسانی را در نظرشان زینت داده است و آنان را چگونه فریفته است؟

(۱) کسانی که ادعای ایمان دارند ولی اعتقادشان قلبی نیست - زینت دادن گناه در نظرشان

(۲) کسانی که ادعای ایمان دارند ولی اعتقادشان قلبی نیست - با آرزوهای طولانی

(۳) کسانی که بعد از روش هدایت برای آن‌ها به حق پشت کردند - با آرزوهای طولانی

(۴) کسانی که بعد از روش هدایت برای آن‌ها به حق پشت کردند - زینت دادن گناه در نظرشان

۸۸- در بیان قرآن کریم «شیطان می‌خواهد به وسیله در میان شما عداوت و کینه ایجاد کند و شما را از باز دارد.

(۲) حسادت و دروغ - یاد خدا و نماز

(۴) حسادت و دروغ - کمک به دیگران

(۱) شراب و قمار - کمک به دیگران

(۳) شراب و قمار - یاد خدا و نماز

۸۹- با توجه به آیات قرآن کریم، شیطان، انسان را به چه چیزی دعوت می‌کند و احتجاج او با گناهکاران در قیامت برای بیان مقصص نبودنش چیست؟

(۲) لذت زودگذر - اگر امروز مرا سرزنش نمایید سودی ندارد.

(۴) لذت زودگذر - من بر شما تسلطی نداشتم.

(۱) گناه - اگر امروز مرا سرزنش نمایید سودی ندارد.

(۳) گناه - من بر شما تسلطی نداشتم.

## پاسخ پرسش‌های چهار گزینه‌ای

۳۱

**۶۰** نشان دادن راه رستگاری و راه شقاوت به وسیله خداوند مشخص کننده وجود اراده و اختیار در انسان است و آیه شریفه **انا هدیناه السبیل اما شاکرا و اما کفوّرا** درباره همین موضوع است.

**۶۱** سودمندترین دانش‌ها خودشناسی است که مقدمه‌ای است برای رسیدن به خداشناسی و موضوع «مسئول سرزنش خویش بودن» در آیه شریفه **انا هدیناه السبیل اما شاکرا و اما کفوّرا** تجلی دارد.

**۶۲** با توجه به این که این آیه اشاره به یکی از سرمایه‌های انسان یعنی «اختیار» دارد، لذا گزینه **(۲)** این موضوع را به روشنی بیان می‌کند.

**۶۳** از آیه شریفه **و نفس و ما سوّاها فالهمها فجورها و تقوها** می‌توان دریافت که خداوند انسان را به گونه‌ای آفرید که بتواند زیبایی‌ها و زشتی‌ها را درک کند.

**۶۴** نشان دادن راه حق و باطل **انا هدیناه السبیل ...** (اراده و اختیار انسان) / روی آوردن به خیر و نیکی **و نفس و ما سوّاها ...** (شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن)

**۶۵** این آیه دقیقاً اشاره به وجود اخلاقی یا نفس لومه ندارد، ولی بقیه گزینه‌ها دقیقاً مربوط به این آیه شریفه است.

**۶۶** مطابق عبارت **و نفسٍ و ما سوّاها فالهمها ...** «سوگند به نفس و آن که سامانش بخشید آن‌گاه بدکاری و تقوایش را به او الهام کرد»، الهام نیکی و بدکاری پس از سامان‌بخشی به نفس انسان بوده است.

**۶۷** از آیه شریفه **و نفس و ما سوّاها فالهمها فجورها و تقوها** موضوع «دوست داشتن فضائلی چون، صداقت، کرامت، عزت‌نفس و عدالت و بیزاری از دوروبی، حقارت‌نفس، ریا و ظلم» دریافت می‌شود.

**۶۸** از عوامل بسیار مهم برای حرکت به سوی هدف یعنی رشد و کمال انسان، شناخت انسان و سرمایه‌هایش و بهره‌گیری از آن است و آیه شریفه **و نفس و ما سوّاها فالهمها فجورها و تقوها** به گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها اشاره دارد.

**۶۹** گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها سبب می‌شود که انسان در مقابل گناه و زشتی عکس العمل نشان دهد و آن‌گاه که به گناه آلوه شد، خود را سرزنش و ملامت می‌کند و در اندیشه جبران آن بر می‌آید که به آن «نفس لومه» یا «وجود اخلاقی» می‌گویند.

**۷۰** انسان، آن‌گاه که به گناه آلوه شد، خود را سرزنش و ملامت می‌کند و در اندیشه جبران بر می‌آید و قرآن کریم این عامل درونی را «نفس لومه» یعنی نفس سرزنشگر نامیده و به آن سوگند خورده است: **و لا قسم بالنفس اللّؤملة**

**۵۰** جامع تربین و اصلی تربین هدف زندگی انسان، نزدیکی و تقرب به خداست و امام علی **الله** خودشناسی را سودمندترین دانش‌ها بر شمرده است.

**۵۱** رشد و کمال انسان و در نتیجه رستگاری انسان فقط با گام برداشتن به سوی نزدیکی و تقرب الهی میسر می‌شود و اولین گام برای حرکت انسان در این مسیر، شناخت انسان است.

**۵۲** شناخت انسان، یعنی شناخت سرمایه‌ها، توانایی‌ها و استعدادهای او و چگونگی به کارگیری این سرمایه و همچنین شناخت موانع حرکت انسان در مسیر تقرب به خداوند و نحوه مقابله یا اجتناب از این موانع.

**۵۳** رشد و کمال انسان و در نتیجه رستگاری او جز با گام برداشتن به سوی این هدف میسر نمی‌شود و اولین گام برای حرکت انسان در این مسیر، شناخت انسان است.

**۵۴** شناخت انسان، یعنی شناخت سرمایه‌ها و توانایی‌ها و استعدادهای او و همچنین شناخت موانع حرکت انسان در مسیر عبودیت. هدف و مسیر حرکت هر کس با توانایی‌ها و سرمایه‌هایش هماهنگی دارد.

**۵۵** پروردگار، به ما نیرویی عنایت کرده تا آن بینیدیشیم و مسیر درست زندگی از راههای غلط تشخیص دهیم، حقایق را دریابیم و از جهل و ندانی دور شویم، این توانایی همان تفکر و تعقل انسان است و در بیان قرآن کریم «و می‌گویند اگر ما گوش شنوا داشتیم یا تعقل می‌کردیم، در میان دوزخیان نبودیم.»

**۵۶** خداوند متعال برای این که انسان بتواند در مسیر رشد و کمال خود حرکت کند و به هدف خلقت یعنی تقرب به خدا دست یابد، سرمایه‌هایی در اختیارش قرار داده است. خداوند راه رستگاری و راه شقاوت را به ما نشان داد تا با استفاده از سرمایه عقل راه رستگاری را برگزینیم و از شقاوت دوری کنیم.

**۵۷** در بیان قرآن کریم کسانی که از قوه عقل بهره‌گیری نکنند: ۱- آن‌ها هنگامی که مردم را به نماز فرامی‌خوانید، آن را به مسخره و بازی می‌گیرند، این به خاطر آن است که آن‌ها گروهی هستند که تعقل نمی‌کنند. (گزینه **۴**) ۲- و می‌گویند: اگر ما گوش شنوا داشتیم یا تعقل می‌کردیم در میان دوزخیان نبودیم. (گزینه‌های **۱** و **۳**)

**۵۸** تکریم انسان‌ها بر بسیاری از مخلوقات در گرو «خوبیشن‌شناسی» و فهم زیبایی‌ها و زشتی‌ها و رفتن به سوی هر کدام از آن‌ها مفهوم آیه شریفه **فالهمها فجورها و تقوها** می‌باشد.

**۵۹** آیه شریفه **انا هدیناه السبیل اما شاکرا و اما کفوّرا** بیانگر این است که خداوند، انسان را صاحب اراده و اختیار آفرید و مسئول سرنوشت خویش قرار داد، سپس راه رستگاری و راه شقاوت را به انسان نشان داد تا خود راه رستگاری را برگزینند و از شقاوت دوری کند.

۷۹ این موضوع نشان‌دهنده این است که خداوند

متعال انسان را گرامی داشته است و برای انسان در نظام هستی جایگاه  
ویژه‌ای قائل است. (کرامت و منزلت انسان)

۸۰ خداوند از عالمی بیرونی خبر می‌دهد که خود را برتر از

آدمیان می‌پنداشد و سوگند یادکرده که فرزندان آدم را فریب دهد و از رسیدن به بهشت

بازدارد، کار او وسوسه کردن و فریب دادن است و جز این، راه نفوذ دیگری در ما ندارد.

۸۱ کار شیطان وسوسه کردن و فریب دادن است و جز

این، راه نفوذ دیگری در ما ندارد.

۸۲ آراستن و لذت‌بخش نشان دادن گناه» غلط است.

بلکه عبارت صحیح «آراستن و لذت‌بخش نشان دادن گناه» می‌باشد.

۸۳ به پاسخ سؤال قبل، رجوع شود.

۸۴ دشمن آشکار انسان در قیامت که فرصتی برای

تویه باقی نمانده است به دوز خیان می‌گوید: «من بر شما تسلّطی نداشتم و  
فقط شما را به گناه دعوت کردم.

۸۵ این جمله که «شما را دعوت کردم و شما مرا پاسخ

دادید.» نشان‌دهنده اختیار انسان در محدوده حیات دنیوی انسان است.

۸۶ شیطان در روز قیامت که فرصتی برای تویه باقی

نمانده است، به اهل جهنم می‌گوید: «خداوند به شما وعده حق داد، من به  
شما وعده‌ای دادم و خلاف آن عمل کردم، البته من بر شما تسلّطی نداشتم،

فقط شما را به گناه دعوت کردم، این خودتان بودید که دعوت مرا پذیرفتید...»

۸۷ قرآن کریم در سوره محمد، آیه ۲۵ می‌فرماید:

«کسانی که بعد از روشن شدن هدایت برای آن‌ها، پشت به حق کردند،  
شیطان اعمال رشتیان را در نظرشان زینت داده و آنان را با آرزوهای

طلولانی فریفته است.»

۸۸ در سوره مائدہ، آیه ۹۱ آمده است؛ «شیطان می‌خواهد

به وسیله شراب و قمار، در میان شما عداوت و کینه ایجاد کند و شما را از یاد خدا و  
نمای باز دارد.»

۸۹ شیطان به گناه دعوت می‌کند و در روز قیامت که

فرصتی برای تویه باقی نمانده است، به اهل جهنم می‌گوید: «... من بر شما تسلّطی

نداشتم، فقط شما را به گناه دعوت کردم. این خودتان بودید که دعوت مرا پذیرفتید.

امروز خود را سرزنش کنید نه مرا...» و با این عبارت، مقصّر نبودنش را ابراز می‌کند.

۷۱ گرایش انسان به نیکی‌ها و زیبایی‌ها سبب می‌شود

که در مقابل گناه و زشتی واکنش نشان دهد. آیه ۶ و نفس و ما سوّاها فال‌همها  
فجورها و تقواه‌ها به گرایش انسان به خیر و نیکی‌ها اشاره دارد. عقل با  
دوراندیشی، ما را از خوشی‌های زودگذر منع می‌کند.

دلایل رد سایر گزینه‌ها:

گزینه‌های (۳ و ۴): «ولا اقسم بالنفس اللّوّامة» به واکنش نشان دادن نسبت  
به گناه اشاره دارد نه به «سبب آن» که در سؤال خواسته شده است.

گزینه‌های (۱ و ۳): وجودان با محکمه‌هایش، ما را از راحت‌طلبی بازمی‌دارد.

۷۲ نفس امّاره، عامل درونی است که انسان‌ها را برابر

رسیدن به لذت‌های زودگذر دنیایی، به گناه دعوت می‌کند و از پیروی از عقل  
و وجودان باز می‌دارد.

۷۳ طبق کلام امیرالمؤمنین علیه السلام دشمن ترین دشمن

انسان، همان «نفس امّاره» است و خودشناسی سودمندترین دانش‌ها  
شمرده شده است. دلیل رد گزینه‌های (۳ و ۴): خودشناسی، مقدمه‌ای برای  
خداشناسی است، پس خودشناسی سودمندترین دانش‌هاست.

۷۴ این شعر اشاره به «سرشت خدا آشنا» یا فطرت

الهی دارد، خداوند سرشت ما را با خود آشنا کرد و گرایش به خود را در  
وجود ما قرار داد، از این رو هر کس در خود می‌نگرد و یا به تماشای جهان  
می‌نشیند، خدا را می‌یابد و محبتش را در دل احساس می‌کند.

۷۵ این حدیث شریف، امیرالمؤمنین علیه السلام

نشان‌دهنده سرشت خدا آشنا یا فطرت الهی است.

۷۶ گاهی غفلت، سبب دوری ما از خدا و فراموشی یاد

او می‌شود ولی باز که به خود باز می‌گردیم او را در کنار خود می‌یابیم (سرشت  
خدا آشنا = فطرت) و می‌گوییم:

«دوست نزدیک‌تر از من به من است / وین عجب‌تر که من از وی دورم

چه کنم با که توان گفت که او / در کنار من و من مهجورم»

۷۷ خداوند سرشت ما را خود آشنا کرد و گرایش به

خود را در وجود ما قرار داده از این رو هر کس در خود می‌نگرد و یا به تماشای  
جهان می‌نشیند، خدا را می‌یابد و محبتش را در دل احساس می‌کند.

۷۸ خدای متعال شناخت خیر و نیکی و گرایش به آن و

شناخت بدی و زشتی و بیزاری از آن را در وجود ما قرار داد تا به خیر و نیکی رو

آوریم و از گناه و زشتی بپرهیزیم، از این روز است که همه ما فضائلی چون صداقت

و ... را دوست داریم و از دو رویی، حقارت نفس ... بیزاریم و این موضوع را می‌توان

در آیه شریفه ﴿وَنَفْسٌ وَمَا سَوَّاها فال‌همها فجورها و تقواه‌ها﴾ جست و جو کرد.

# آزمون جامع (۱)

- ۱- انسان‌های زیرک با بهره‌گیری از آیه شریفه ..... می‌توانند با یک تبر چند نشان بزنند زیرا می‌توانند ..... (درس ۱)
- (۱) فعند اللہ ثواب الدنيا و الآخرة - از نعمت‌های دنیوی و اخروی بهره ببرند.
  - (۲) فعند اللہ ثواب الدنيا و الآخرة - به تمام اهداف دنیایی خود برسند.
  - (۳) ما خلقناه ما الا بالحق - به تمام اهداف دنیایی خود برسند.
  - (۴) ما خلقناه ما الا بالحق - از نعمت‌های دنیوی و اخروی بهره ببرند.
- ۲- طبق بیان قرآن کریم «ورود به دوزخ با سرافکندگی و خواری» معلول کدام آیه است؟ (درس ۱)
- (۱) آن کس که زندگی زودگذر دنیا را می‌طلبد، آن مقدار از آن را که بخواهیم، می‌دهیم.
  - (۲) بعضی از مردم می‌گویند: خداوند به ما در دنیا نیکی عطا کن ولی در آخرت بهره‌ای ندارند.
  - (۳) آن چه به شما داده شده، کالای زندگی دنیا و آرایش آن است ... آیا اندیشه نمی‌کنید.
  - (۴) ایشان از کار خود نصیب و بهره‌ای دارند و خداوند سریع الحساب است.
- ۳- تشخیص مسیر درست زندگی از راه‌های غلط نتیجه بهره‌مندی انسان از ..... است و نقطه مقابل آن را می‌توان ..... برشمرد. (درس ۲)
- (۱) عقل - نفس اماره
  - (۲) اختیار - نفس اماره
  - (۳) عقل - شیطان
  - (۴) انتیار - شیطان
- ۴- با توجه به پیامدهای انکار معاد، مفاهیم «میل به جاودانگی»، «فراموشی و غفلت از مرگ» و «سرگرمی به کارهای دنیوی برای نسیان آینده تlux» به ترتیب موصوف به کدام رابطه علی و معلولی است؟ (درس ۳)
- (۱) علت - معلول - معلول
  - (۲) معلول - علت - معلول
  - (۳) علت - معلول - علت
  - (۴) معلول - معلول - علت
- ۵- «داستان عزیز نبی ﷺ و امکان پذیر نبودن مجازات بسیاری از کسانی که در این دنیا ستم کرده‌اند.» به ترتیب مؤید ..... و ..... معاد ..... است؛ یعنی ..... و ..... (درس ۴)
- (۱) امکان - ضرورت - زنده شدن مردگان - حکمت الهی
  - (۲) ضرورت - امکان - نظام مرگ و زندگی - حکمت الهی
  - (۳) امکان - ضرورت - زنده شدن مردگان - عدالت الهی
  - (۴) ضرورت - امکان - نظام مرگ و زندگی - عدالت الهی
- ۶- آثار متأخر یعنی ..... و آیه شریفه (ینبؤا الانسان يومئذ بما قدّم و اخر) مربوط به عالم ..... است. (درس ۵)
- (۱) اعمالی که پیش از مرگ، در پرونده عمل مضبوط است - رستاخیز
  - (۲) اعمالی که پیش از مرگ، در پرونده عمل مضبوط است - بزرخ
  - (۳) اعمالی که بعد از مرگ، تا قیامت ادامه دارد - رستاخیز
  - (۴) اعمالی که بعد از مرگ، تا قیامت ادامه دارد - بزرخ
- ۷- «برچیده شدن بساط حیات انسان و دیگر موجودات»، «قرار گرفتن اعمال پیامبران و امامان به عنوان معیار سنجش» و «افکنده شدن چشم‌ها به زیر از ترس» به ترتیب اشاره به کدام وقایع از مرحله اول یا دوم قیامت دارد؟ (درس ۶)
- (۱) تغییر در ساختار زمین و آسمان‌ها - برپاشدن دادگاه عدل الهی - زنده شدن همه انسان‌ها
  - (۲) مرگ اهل آسمان‌ها و زمین - برپاشدن دادگاه عدل الهی - زنده شدن همه انسان‌ها
  - (۳) مرگ اهل آسمان‌ها و زمین - حضور شاهدان و گواهان - شنیده شدن صدایی مهیب
  - (۴) تغییر در ساختار زمین و آسمان‌ها - حضور شاهدان و گواهان - شنیده شدن صدایی مهیب
- ۸- پیامبر ﷺ در ضمن نصایحی که به یکی از یاران خود می‌کرد، می‌فرمود: برای تو به ناچار همنشینی در ..... خواهد بود، اگر ..... خواهد بود، اگر ..... باشد، مایه ..... تو خواهد بود و در غیر این صورت موجب ..... تو می‌شود. (درس ۷)
- (۱) قیامت - نیک - انس - وحشت
  - (۲) بزرخ - نیک - انس - وحشت
  - (۳) قیامت - شریف - کرامت - ذلت
  - (۴) بزرخ - شریف - کرامت - ذلت

# آزمون جامع (۲)



۱۵۹

- ۱- با توجه به آیه شریفه **و ما خلقنا السماوات والارض و ما بينهما لاعبين، ما خلقناهما الا بالحق** منظور از «حق» در این آیه چیست و یادآور کدام صفت خداوندی است؟ (درس ۱)
- (۱) هدفدار بودن خلقت - حکمت الهی  
(۲) سرگرمی نبودن خلقت - حکمت الهی  
(۳) هدفدار بودن خلقت - قدرت الهی  
(۴) سرگرمی نبودن خلقت - قدرت الهی
- ۲- اگر بخواهیم برای مصرع شعر مولوی «چون که صد آمد نود هم پیش ماست»، مستند قرآنی ارائه دهیم، کدام آیه مؤید آن است؟ (درس ۱)
- (۱) **من کان یرید ثواب الدنيا**  
(۲) **و ما خلقنا السماوات والارض و ما بينهما لاعبين**  
(۳) **ما خلقناهما الا بالحق**  
(۴) **ف عند الله ثواب الدنيا والآخرة**
- ۳- اگر از ما بپرسند: «چرا خودشناسی سودمندترین دانش‌ها شمرده می‌شود؟» در پاسخ می‌گوییم: زیرا ..... (درس ۱)
- (۱) هدف خلقت انسان عبادت و بندگی خداوند است.  
(۲) اولین گام برای حرکت انسان در مسیر الهی، شناخت انسان است.  
(۳) انسان دارای جایگاهی والا در نظام هستی است.  
(۴) انسان توانایی‌ها و همچنین موانعی در مسیر بندگی خداوند دارد.
- ۴- از آیه شریفه **من آمن بالله و اليوم الآخر ...** کدام موضوع دریافت نمی‌شود؟ (درس ۱۳)
- (۱) بپرون آمدن از بنیست و با انگیزه فعالیت کردن، دیدگاه معتقدان به معاد است.  
(۲) نترسیدن و نداشتن غم، علت ایمان به خدا و روز رستاخیز است.  
(۳) انسان معتقد به معاد دارای همتی خستگی‌ناپذیر است و از کار خویش لذت می‌برد.  
(۴) مؤمن معتقد به خدا در روز قیامت می‌داند که هر چه بیشتر در این راه گام بردارد، آخرتش زیباتر خواهد بود.
- ۵- زنده شدن عزیز نبی **پس از یکصد سال میین** ..... معاد است و میسر نبودن دریافت پاداش به واسطه عمر محدود، یادآور ..... معاد در پرتو ..... الهی است. (درس ۱۴)
- (۱) ضرورت - ضرورت - عدل      (۲) امکان - امکان - قدرت  
(۳) ضرورت - امکان - قدرت      (۴) امکان - امکان - قدرت
- ۶- شخصی از ..... درباره ..... پس از مرگ پرسید: «آیا مؤمن به دیدار خانواده خویش می‌آید؟»، فرمود: «آری»، پرسید: «چقدر؟»، فرمود: «برحسب ..... ». (درس ۱۵)
- (۱) امام کاظم **اعمال مؤمنان - کمیت فضیلت‌هایش**  
(۲) امام صادق **وضع مؤمنان - کمیت فضیلت‌هایش**  
(۳) امام صادق **اعمال مؤمنان - کیفیت فضیلت‌هایش**
- ۷- با توجه به عبارت قرآنی **و ان عليكم لحافظين** ..... و این موضوع اشاره به مرحله ..... رستاخیز دارد. (درس ۱۶)
- (۱) فرشتگان الهی در طول زندگی انسان‌ها، همواره مراقب انسان‌ها می‌باشند - اول  
(۲) فرشتگان الهی در طول زندگی انسان‌ها، همواره مراقب انسان‌ها می‌باشند - دوم  
(۳) اعضای بدن انسان یکی از شاهدان قیامت‌اند که به اذن خدا به سخن می‌آیند - اول  
(۴) اعضای بدن انسان یکی از شاهدان قیامت‌اند که به اذن خدا به سخن می‌آیند - دوم
- ۸- پاسخ قطعی ..... به دوزخیان این است که ..... و بالاترین نعمت بهشت ..... است. (درس ۱۷)
- (۱) خداوند - آیا در دنیا به اندازه کافی به شما عمر ندادیم - مقام خشنودی خدا  
(۲) فرشتگان الهی - آیا در دنیا به اندازه کافی به شما عمر ندادیم - لقاء و دیدار الهی  
(۳) خداوند - مگر پیامبران برای شما دلایل روشنی نیاورند - مقام خشنودی خدا  
(۴) فرشتگان الهی - مگر پیامبران برای شما دلایل روشنی نیاورند - لقاء و دیدار الهی
- ۹- وقتی در قیامت، ناله حسرت دوزخیان بلند می‌شود، چه می‌گویند؟ (درس ۱۷)
- (۱) ما در دنیا نماز نمی‌خواندیم و از محرومان دستگیری نمی‌کردیم.  
(۲) شیطان و بزرگان و سورانمان سبب گمراهی ما شدند.  
(۳) پروردگارا شقاوت بر ما چیره شد و ما مردمی گمراه بودیم.

## امتحان نوبت اول(میان سال)

آزمون (۱) - مدت امتحان: ۶۰ دقیقه

ردیف	سؤالات	بارم
۱	آیات پیام آیه شریفه «اَنَا هَدِيْنَاهُ السَّبِيلُ اَمَا شَاكِرًا وَ اَمَا كَفُورًا» را بنویسید. با توجه به آیه شریفه «وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ كَيْرَاماً كَاتِبِينَ يَعْلَمُونَ مَا تَعْلَمُونَ» به سؤالات زیر پاسخ دهید. الف) این آیه اشاره به کدام مرحله قیامت دارد؟ ب) منظور از «كَيْرَاماً كَاتِبِينَ» چه کسانی هستند؟ ترجمه آیه شریفه «أَفَخَسِبُنَّمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَّادًا وَ اَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجُحُونَ» را بنویسید و مربوط به کدام استدلال قرآن کریم درباره معاد است؟	۲
۲	درستی با نادرستی عبارت‌های زیر را مشخص کنید. (ص / غ) نزدیکی و تقرب به خداوند، نزدیکی مکانی و ظاهری نیست. طبق آیات قرآن، یکی از راه‌های فریب انسان توسط شیطان، زیبا ولذت‌بخش نشان دادن دنیاست. نماز و روزه از آثار ماتقدم است که حتی با مرگ انسان پرونده‌اش هم چنان گشوده است. حادثه تغییر در ساختار زمین و آسمان‌ها مربوط به مرحله اول قیامت است.	۲
۳	جملات زیر را با عبارات مناسب کامل کنید. جامع‌ترین و اصلی‌ترین هدف زندگی انسان ..... است. ..... مؤمنان کسانی هستند که فراوان به یاد مرگ‌اند. مردم در دنیا در خوابند، هنگامی که بمیرند ..... می‌شوند. هدف و مسیر حرکت هر کس با ..... هماهنگی دارد.	۲
۴	اصطلاحات زیر را تعریف کنید. توفی: ..... برزخ: .....	۱
۵	کشف ارتباط الف) آثار مانقدم ب) مرحله دوم قیامت ج) امکان معاد د) عبث و بیهوده نبودن کار آفرینش	۱
۶	به سؤالات زیر پاسخ کوتاه دهید. امام علی ..... تعبیر دشمن ترین دشمنان را برای کدام پک از موائع رسیدن به هدف به کار برده‌اند؟ حق بودن آفرینش آسمان‌ها و زمین به چه معنایی است؟ شاهد و ناظر بر همه پیامبران و امانت‌ها در قیامت چه کسی است؟ دیدار مؤمن با خانواده خویش پس از مرگ بر چه اساسی است؟	۲
۷	به سؤالات زیر پاسخ کامل دهید. آیا توجه به آخرت لزوماً بی‌توجهی به دنیا و عقب‌ماندگی را در پی دارد؟ حوادث مرحله دوم قیامت را نام ببرید. دو ویژگی از عالم برزخ را بنویسید. پیامدهای انکار معاد را بنویسید. عدل الهی را به عنوان یکی از استدلال‌های ضرورت معاد توضیح دهید.	۶
۸	جمع نمره ..... موفق باشید.	۱۶

## امتحان نوبت دوم (پایان سال)

آزمون (۲) - مدت امتحان: ۶۰ دقیقه

ردیف	سؤالات	بارم
۱	آیات با توجه به آیه شریفه <b>﴿وَقِيمُ الصَّلَاةُ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفُحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ...﴾</b> هدف نماز چه چیزهایی معروفی شده است؟ هر کدام از آیات زیر به کدامیک از سرمایه‌های انسان مربوط است: الف) «وَ لَا أَقْسِمُ بِالنَّفْسِ الْلَّوَامَةِ»: ب) «أَنَا هَدِيَّةُ التَّسْبِيلِ إِذَا شَاءَ كَرَأً وَ إِذَا كَفُورًا»: با توجه به آیه شریفه <b>﴿يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِلَّذِواجِكَ وَ بَنَاتِكَ وَ نِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِيَنَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِبِهِنَّ...﴾</b> به سوالات زیر پاسخ دهید. الف) درباره حجاب چه دستوری داده شده است؟ ب) نتیجه رعایت حجاب چیست؟ در آیه شریفه « <b>قُلْ إِنْ كُنْتَ تَحْتَوْنَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي ...</b> » نتیجه تبعیت و پیروی از خداوند چیست؟	۲
۲	درستی با نادرستی عبارت‌های زیر را مشخص کنید. (ص / غ) توفی یعنی دریافت تمام و کمال روح و جسم انسان بعد از مرگ. دو رکعت نماز که با بوی خوش گزارده شود، بهتر از هفتاد رکعت نماز بدون بوی خوش است. اگر روزه دار بعد از ظهر مسافرت کند، نمی‌تواند روزه بگیرد. دشمن ترین دشمن انسان در بیان امام علی <b>ع</b> همان شیطان است.	۲
۳	جملات زیر را با عبارات مناسب کامل کنید. خداآوند حکیم است و لازمه حکمت، آن است که هیچ کاری از کارهای او ..... نیاشد. حق بودن آفرینش آسمان‌ها و زمین به معنای ..... آن‌هاست. استفراغ روزه را باطل ..... مگر این که ..... . ..... و ..... بهترین گواهان قیامت‌اند.	۲
۴	اصطلاحات زیر را تعریف کنید. تبرّج: ..... مراقبت: .....	۱
۵	کشف ارتباط الف) پایه‌های دینداری ب) بالاترین نعمت بهشت ج) غیبت کردن د) آثار متأخر	۱
۶	۱- رسیدن به مقام خشنودی خداوند ۲- پرونده اعمال بعد از مرگ گشوده است. ۳- انکار معاد ۴- توّی و تبّی ۵- سرمایه‌های انسان ۶- باعث از بین رفتن تأثیر نماز و روزه	۱
۷	به سوالات زیر پاسخ کوتاه دهید. در قرآن کریم درباره عفاف کدامیک از زنان، آیاتی ذکر شده است؟ پوشیدن لباس نارک و بدن نما از دیدگاه امام صادق <b>ع</b> نشانه چیست؟ چهار مورد از مبطلات روزه را نام ببرید. پاسخ قطعی خداوند به جهنمیانی که درخواست بازگشت به دنیا را دارند، چیست؟	۲
۸	به سوالات زیر پاسخ کامل دهید. از اقدامات گام گذاشتن در مسیر رسیدن به تقرب به خداوند و ثابت قدم ماندن در این راه، «محاسبه و ارزیابی» را توضیح دهید. راه‌های افزایش محبت به خداوند را نام برد و دوستی با دوستان خدا را توضیح دهید. چه اعمالی تأثیر نماز را از بین می‌برند؟ برای هر کدام سخنی از مخصوصین بنویسید. عفاف به چه معناست؟ چهار مورد از سرمایه‌های انسان را نام ببرید و یکی را توضیح دهید.	۶
۹	جمع نمره ..... موفق باشید.	۱۶